HÁROM VIDEOJÁTÉK A NEGYEDIK TÉVÉCSATORNA SZÁMÁRA

ANTUN ŠOLJAN

KAVICSOS FÖVENY

HANG	KÉP
	Tengerpart napos reggelen. A víz tükre villózó ezüstös fölület. Közelebbről: a tenger a föveny kavicsait görgeti.
A kavicsok a sziklák rombolódásából veszik eredetüket. Igaz, ez az alig érzékelhető hengergetés, ez a gyöngéd simogatás, e babusgató dörzsölés aligha nevezhető rombolásnak. A formák e hemzsegését inkább mondhatnánk alkotásnak, a további evolúció szerint végbemenő kiválasztódásnak.	
	Valamennyivel távolabb a fövenyen meztelen nő ül, fölhúzott térdét átkulcsolja karjával.
Íme, egy asszony napozik a tenger partján. Alakja gyönyörködtető, habár hiányosnak, befejezetlennek hat. Ez talán azt bizonyítja, hogy valami nagyobbnak a része lehet.	

Ennek a nagyobbnak a fényét a kép szemcsés ragyogása mutatja. Festők és költők versengenek egymással, hogy elérjék.

Picasso *Asszony a tengerparton* című festménye.

Nos, ekként ragadta meg Picasso a szertefoszlása, az eltűnése előtti pillanatot. *La donna e mobile.* Kavicsos alakját ebben a pillanatban mi sem tartja a levegőben a fényen meg a testén átvilágló kékségen kívül. Ám kihuny a fény: a nap múltán gyakorta leszáll az éjszaka.

Teljesen sötét térség, amelyben a festményről kiemelt alak lebeg, most azonban szobor alakjában. Fémesen csillan a rávetülő fényben. Formái naprendszerként úsznak a sűrű sötétségben.

Kísérleti föltételek közepette a fény mérsékelt és fukarkodó. Képtelen fölvillantani a Napot, az asszonyt a tenger partján, bőrének borzongását. Képtelen a nőt egészben tartani. Mitől maradnak meg mégis testrészei a levegőben? Némi képzelet, némi jóakarat a részünkről.

A megvilágítás egyre hidegebbé és zordabbá válik, a formák kiéleződnek, sarkosak lesznek.

Figyelmünk meglazul. Nem is csoda: oda a csönd, amely fönntartotta. Stúdióban vagyunk: igen nagy a zaj. Léptek. Hangok. Zene. Főként szó-

rakoztató zene. Tekintetünk, amely alatt eddig megmaradt, s oly mértéktelenül kényeztette s hízelkedett neki, könyörtelenné válik, áthatóvá, földúlttá.

A stúdióbeli szobor fokozatosan töredezni kezd, majd mind gyorsabb összeomlását látni. Darabjai közelről hatalmasaknak tűnnek. Végül az egész nagy robajjal porba dől.

Kedves nézők, a stúdióbeli olcsó zene hangjainál megtekinthetik a fölöttébb teljes zűrzavar szokványos képét.

Amint a por elül, apróra zúzott kövek halma marad vissza, amit a sötétből lassanként eláraszt a sekély tengervíz. A víz előbb egy, majd még egy követ magával görget, mintegy kísérletképpen, majd elvegyíti a kavicsok között, s az egészet forgatni kezdi. A pillantás fölemelkedik: vérvörös, szinte feketéllő tengeri alkonyat, fellegek súlyosan tornyosuló körvonalaival.

Este lett. Az asszonyt nem látni többé a fövenyen. Eléggé hűvös van. Talán egy újabb jégkor közeledik.

A SZÉK

HANG	KÉP
	Közönséges támlás szék üres térben. Sötétebb szürke padló, világosabb szürke fal.

Amit itt látunk, ez egy szék: négy lába van, lapja és támlája. Egy ilyen fantasztikus, ám ennyire egyszerű dolognak a létezése, amelyhez mit sem lehetne hozzáadni, sem elvenni belőle, az első pillantásra büszkeséggel tölt el bennünket.

A szék mozdulatlan. A kamera mozdulatlanul figyeli.

Ha huzamosabban szemléljük, hamar rájövünk, hogy a percipiálásnak az optikai adattól a tudatig terjedő útja annyira bonyolult, hogy igen nehéz, olykor szinte lehetetlen nyomon követni.

A szék eltűnt. Csupán a szürke tér két üres síkját látni.

A dolgok napjainkra annyira megbízhatatlanokká váltak, hogy már egy székre sem támaszkodhatunk.

A szék nincs.

Hiába dobbantasz a padlón, s kezdesz toporzékolni, kiáltva: – Ki volt az a disznó, aki kihúzta alólam a széket?

A szék nincs.

Azonban a képzelet némi erőfeszítésével, a rendszer működtetésének céljából egészséges alapon létrejövő önigazgatási megegyezéssel olyan megállapodásra juthatunk, amely szerint a szék itt van.

A szék derűsen megjelenik.

Egyelőre legalább annyit állapítsunk meg, hogy például a széknek ezt a típusát Mies van den Rohe tervezte.

A szék a helyén áll, a kamera körbejárja, megvizsgálja.

Ez bizalommal és büszkeséggel tölt el bennünket, sőt, mondhatnánk, ujjongással.

A szék a helyén áll.

Van azonban néhány hatásos módja a szék dekonstruálásának.

A képben fejszét tartó kéz jelenik meg. Háttérben: a szék.

Természetes szilárdsága ellenére a széken több érzékeny pont is akad, csupán tudni kell, hová üssünk, ha el szeretnénk érni a kívánt hatást.

Egy csapás a szék támlájára: a fejsze keresztülhatol anyagán.

A biztos kéztől (mondjuk: Kinizsi Pálétól) eredő, jól irányzott fejszecsapás kettétöri a gerincét.

Csapás a szék lapjára: az egész darabjaira hullik.

Valamennyi elkötelezett cselekvés a képességen és az eltökéltségen túl némi valós szenvedélyt is igényel.

A fejsze sorozatosan sújt le a szék darabjaira, amíg kíméletlenül szilánkokra nem zúzza valamennyit.

Az afféle erények, mint a munkában megnyilvánuló alaposság, kitartás és rendszeresség a jövőre nézve bizakodással és hittel tölt el bennünket.

A fejsze foka tovább őrli a szilánkokat, míg egyéb sem marad belőlük, mint por, majd semmi. A csupasz tér.

Ha a kevesebb több, akkor a legkevesebb a legtöbb.

A KIÁLLÍTÁS

HANG

KÉP

Fényképezőgép zajos kattanása. Vidéki utca szépiaszínű fényképe. Egyemeletes házak, az egyiken optikus cégére.

Ez Drago Štrausauger, a neves klanjeci látszerész és fényképész üzlete 1910 táján. A házat mára lebontották.

Kattanás: a mester szépiaszínű fényképe, amelyen ingujjban és mellényben látható, amint nagyító alatt lencsét csiszol a műhelyében.

Ez Drago Štrausauger, a hazai művészi fényképezés úttörője 1899-ben, a műhelyében. Habár napjainkra már elfeledték, a maga idejé-

ben Bécsből is rendeltek nála szemüvegeket. Manapság már nem akadnak ilyen mesterek.

Kattanás: két rendőrségi fölvétel (szemközt és profilban) a vastag lencséjű szemüveget viselő letartóztatott nyilvántartási számával.

Ez Grubiša Brkljač, fedőnevén Cujo, aki gyengén látó létére, hála a Štrausauger mester által készített látszerészeti segédeszközöknek, vadászpuskájával – részint készakarva, részint akaratlanul – összevissza tizenkét embert lőtt le Zágráb környékén. Többé nem él.

Kattanás: két idősebb személy fényképe; az asszony hosszú, sötét ruhában szalmafonatú karszékben ül, a férje mögötte állva fél karjával lazán átöleli, a másik kezében bot van.

Ezen a fényképen Brkljač szüleit látni – a fölvétel valószínűleg Štrausauger mester műtermében készült. Értékes emléke Štrausauger napjainkra, sajnos, elfeledett fényképírói művészetének.

Kattanás: tizenkét, szabványos osztrák–magyar hivatalnoköltözetet viselő férfi fényképe. Az első sor guggol, a hátsó áll.

Ez nem érettségi találkozó, sem tűzoltóegylet, sem dalárda. Ezen a fölvételen, szavahihető források szerint, Brkljač tizenkét áldozata

látható. Štrausauger ezt a remekművet Simplex-magazin géppel vette föl, optikája 1:1, az exponálás ideje 10+. Közülük sem él már senki.

Kattanás: szemüveget ábrázoló fénykép, a nagy és egymástól elütő dioptriájú lencsék keretét helyenként dróttal erősítették meg. A szemüvegre bírósági számot kötöttek.

Ez a Brkljač szemüvegéről készült fénykép a zágrábi államrendőrség levéltárából. A legjobb minőségű hollandi üvegből saját kezűleg maga Štrausauger mester készítette, úgynevezett Spinoza-technikával, amelyet napjainkban már nem alkalmaznak.

Kattanás: villamosszéket ábrázoló fénykép.

Ez egy kísérleti villamosszékről készült reklámfölvétel, amelynek behozatalára 1910 táján került sor, az Auburn House and Co. jóvoltából, próbaidőre, hogy esetleg majd rendszeresítsék.

Kattanás: a villamosszéket és a benne ülő Brkljačot ábrázoló fölvétel. Brkljač orrán szemüveg.

Ez Cuja Brkljač fényképe a villamosszékben a kísérleti kivégzés alkalmával – a maga nemében ez volt az első és egyetlen ilyen kivégzés a Balkán-félszigeten. Brkljač természetesen nincs többé.

Kattanás: ismét az üres villamosszék.

Ez a villamosszék a kísérleti kivégzést követően. Mint viszonyaink közepette nem alkalmazhatót, küldték vissza a szállítónak. Többé nincs meg.

Kattanás: üres tér.

BRASNYÓ István fordítása

Petr Koubek *(Csehszlovákia)* felvétele